
Nasilje nad ženama i sistemska diskriminacija: (pre)dug put do pravde

---

Aleksandra Ivanković

1. Uvod

I dok je javnost jednog od naših susjeda nedjeljama bitku bila za ratifikaciju Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (poznatija kao Istanbulska konvencija), Bosna i Hercegovina je tu konvenciju bezbolno i bez prevelike pompe tiho ratifikovala još u novembru 2013. Ono što slijedi je jedna nestvarno stvarna priča o kompleksnoj problematici kojom se Konvencija bavi, u kojoj je svaka sličnost sa stvarnim osobama namjerna.

2. Realnost iza zavjese Konvencije

Mada ju je znao gurnuti ili zgrabiti za ruku, nikad nije ostavio fizičke tragove nasilja. Nikada nije ostavljao pisane tragove prijetnji – uvijek su bile usmene, i uvijek su bile veoma detaljne. Bilo je očigledno da mnogo razmišlja o tome kako da joj nanese bol. Jednom je, u naletu razjarenosti, kamenom polomio staklo na zajedničkom autu. Ona je zvala policiju, koja je došla da napravi uviđaj. Kad su utvrdili da se radi o zajedničkom autu, registrovanom na njegovo ime, policajci su otišli, zaprijetivši da ih se više ne zove za gluposti.

Uprkos tome što je bila obrazovana i uspješna, ili možda upravo zbog toga, nasilje nikad nije prijavljivala policiji. Zнала je da nema svjedoka i da njenu priču o verbalnom nasilju i prijetnjama niko ne bi shvatio ozbiljno. Uostalom, znala je da je uzalud. Komšija je tako jednom prilikom, kad ga je on napao na parking, pozvao policiju, pa se ispostavilo da su policajci koji su došli u intervenciju njegovi kafanski drugari. Ušli su u kuću, popili pivo i upozorili komšiju da ne izaziva nered na parking.

Onog dana kad ju je udario, shvatila je da može postati samo gore i odlučila da ode po bilo koju cijenu. Kad je rekla da želi da se razvede, odbio je da odseli iz njenog stana. Onda je rekao da hoće, ali pod uslovom da svako dobije po jedno dijete. Ne zato što je htio dijete, nego zato što je htio da vlada.

Kad je odlučila da pokrene postupak za razvod, prvo je morala da traži zakazivanje ročišta za mirenje. Kad se on nije pojavio prvi put, Centar za socijalni rad je insistirao da se zakaže još jedno. Pa još jedno. On se nikad nije pojavio, ali je Centar insistirao da ona dolazi i ponavlja svoju priču tri puta.

Kad je socijalnom radniku pomenula nasilje, rečeno joj je da je možda bolje da to ne ulazi u zapisnik, zato što to samo komplikuje stvari. Ona je pristala, jer nije htjela da komplikuje stvari. Samo je htjela da sve ostavi iza sebe i počne normalno da živi sa djecom, bez svakodnevnog straha i tenzije. Nakon što je tri puta sjedila sa socijalnom radnicom, pričajući istu priču, "mirenje" je konačno proglašeno neuspješnim i ona je konačno mogla da preda tužbu za razvod.

Imovina koju su stekli u braku je bila uknjižena samo na njegovo ime, iako je kredit bio samo na njeno. Odlučila je da u prvo vrijeme samo traži razvod i povjeravanje djece, vjerujući da čak i ako on bude htio da imovinu proda, notar ne može da ovjeri takav ugovor bez njene saglasnosti. Bojala se troškova postupka za podjelu imovine i dodatnog antagonizma zbog traženja onoga što joj pripada.

Kad je predala tužbu za razvod, advokat joj je savjetovao da ne traži previsoko izdržavanje, jer sudije to ne vole. Izgleda kao da se na djeci zarađuje. Isto joj je savjetovao da nasilje ne pominje u postupku za razvod braka, jer bez dokaza sud na to samo može da gleda negativno, a krivica za razvod se više ionako ne dokazuje. Tako je samo rekla da su nastupile nepomirljive razlike.

Postupak za razvod braka se vodio pred sudijom koja je među kolegama poznata kao sklona držanju strane muževima i za koju niko nije mogao da kaže dobru riječ. Takođe, dotična sudija je jedina bila raspoređena da presuđuje porodične sporove u nadležnom sudu.

Za utrdivanje izdržavanja, ona je morala da prikupi dokaze o potrebama djece: ugovore, potvrde, račune za komunalije, troškove školovanja, ekskurzija itd. On nije plaćao ništa. Kao samozaposlen, on se prijavio na minimalac i tražio od suda da dodijeli minimalno izdržavanje, koje je, u Republici Srpskoj, limitirano na najviše 50% od ukupnih prihoda – pola minimalca.

Nije se pojavio na pripremnom ročištu, niti na ročištu za glavnu raspravu, a izostanke nije ni opravdao. Umjesto da donese presudu zbog izostanka, sudija je odlučila da ročište odloži. Kad se pojavio, sudija je usvojila sve njegove tvrdnje i gotovo nijednu njenu i donijela presudu kojom je razvela brak, a djecu i izdržavanje od stotinjak maraka dodijelila njoj.

Sudija nije utvrdila potrebe djece, niti je odlučila o ostatku tužbenog zahtjeva i kamati koja je tražena. Ona se žalila na odluku o izdržavanju. Ostatak presude – onaj o razvodu braka i dodjeli djece je postao pravosnažan.

Viša instanca je odluku o izdržavanju poništila i vratila na ponovni postupak. Budući da se u međuvremenu situacija promijenila, ona je morala ponovo da prikuplja sve dokaze i plaća uvjerenja, fotokopije i ovjere. On i dalje nije plaćao ništa.

U ponovljenom postupku, sudu je predloženo da izvede dokaze o primanjima tuženog, poput uvida u bankovne račune, izvoda iz knjige registrovanih vozila, uviđaja na licu mjesta da se vidi kako i koliko tuženi zarađuje. Sud je izvođenje ovih dokaza odbio. Ona je pokušala da prijavi njegovo izbjegavanje poreza poreskoj inspekciji. Rečeno joj je, preko poznanika, takode inspektora, da poreska inspekcija takve stvari ne praktikuje, jer im je komplikovano da izvode dokaze i sprovode postupke. Sud je u ponovljenom postupku dosudio pola minimalca za izdržavanje i opet propustio da odluči o ostatku tužbenog zahtjeva i traženoj kamati. Ona se ponovo žalila.

U međuvremenu, on je sporadično viđao djecu, kad mu se htjelo i kako je htio. Djeca nisu htjela da idu kod oca, ali je ona insistirala, jer nije htjela da bilo šta bude tumačeno protiv nje. Svaki put kad su se njih dvoje susreli, on je koristio priliku da nanosi nove uvrede i iznosi nove prijetnje.

Često ju je zvao da prijeti, a nekoliko puta je došao i na kućna vrata, da prijeti i njoj i djeci i njenim roditeljima. Ona bi pozvala policiju. Policija bi zaključila da je alkoholisan, pa ga besplatno vratila kući. Kad je, nakon izvjesnog vremena, u nastojanju da dobije zaštitu od njegovog nasilja, tražila da joj se dostave zapisnici o intervencijama, rečeno joj je da u policijskoj arhivi ne postoji ništa. Ona nije bila dovoljno prisebna da zabilježi imena policajaca koji su intervenisali. I tako je nasilje nestalo u bespućima administracije.

Otišla je u sud da traži da se stavi klauzula pravosnažnosti na dijelove presude (one o razvodu i povjeravanju djece) koji su odavno postali pravosnažni. Sudija joj je poručila da klauzulu neće dobiti dok ne povuče žalbu. Ona je razmišljala da pokrene postupak kod disciplinskog tužioca, ali je shvatila da joj to ne bi pomoglo, a i postupak se još vodio. Uzgred, shvatila je da, kad drugostepeni sud presudu poništi i ponovo vrati na postupak, ona mora ponovo da prikuplja nove dokaze, izlaže se novim troškovima, ponovo plaća advokate. Dok on i dalje nije plaćao ništa. A ona je htjela da nastavi sa svojim životom sa bar jednim pritiskom manje. I da prestane da plaća troškove postupka, koje u porodičnim sporovima svaka stranka snosi za sebe.

Nakon više od šest godina postupka, povukla je žalbu. Dobila je klauzulu pravosnažnosti. Izgubila je kamatu na izdržavanja, koja ionako nije dobijala dotad već šest godina.

Rođena je u Federaciji, a upisana u knjigu državljana u Republici Srpskoj. Htjela je da, nakon razvoda, vrati djevojačko prezime. I za to joj je trebala klauzula pravosnažnosti. Sa klauzulom, koju je sad imala, otišla je u matičnu knjigu u Republici Srpskoj. Upis su promijenili odmah. A onda joj saopštili da za promjenu u matičnoj knjizi rođenih mora ići u mjesto rođenja, u Federaciji. U mjestu rođenja su joj saopštili da njen zahtjev ne mogu uzeti u obzir, zato što je zakonski rok za podnošenje zahtjeva za promjenu prezimena po razvodu 6 mjeseci od

pravosnažnosti presude. Nema veze što je ona klauzulu dobila tek nakon šest godina i to tek nakon što je povukla žalbu.

Pasoš joj je isticao za nekoliko mjeseci. Podnijela je zahtjev za novi pasoš. Zahtjev je odbijen zato što se upisi u matičnoj knjizi rođenih i matičnoj knjizi državljana nisu poklapali. Morala je da pokrene postupak za promjenu ličnog imena. Ovaj put je mogla da bira da se zove kako hoće. Izabrala je da se ponovo zove kako se zvala i prije braka.

Saznala je da je, još dok je trajao postupak za mirenje, on prodao dio imovine stečene u braku, bez njene saglasnosti. Tražila je iz katastra uvid u ugovor. Zahtjev joj je odbijen, pa je morala da se žali i konačno vodi upravni spor da dobije uvid u dokumente.

Nakon tri godine u upravnom postupku i upravnom sporu, dobila je uvid u ugovor o prodaji nekretnine. U ugovoru, koji je ovjeren od strane notara, uzeta je u obzir, bez ikakvog dokaza, njegova tvrdnja da je nekretnina stečena nasljeđivanjem. Notarka je, još godinama ranije, izbačena iz notarske komore zbog brojnih disciplinskih prekršaja. Rok zastare da traži naknadu štete od notarke i njenog osiguranja je protekao. On i dalje nije ništa plaćao.

U međuvremenu je fizički nasrnuo na muškarca koji je bio dobro povezan s policijom i tužilaštvom. Osuđen je uslovno na nekoliko mjeseci. I bez obzira na to, nabavio je pištolj. Pokazao je djeci kako ga nosi skrivenog u autu i često ga ostavljao nadohvat djece. Verbalno i psihički ih je zlostavljao, ali samo "kad zasluže". I njima je detaljno objasnio kako će mamu zaklati, iskomadati itd., te kad god nešto skrive, poredio ih sa majkom i govorio kako će završiti kao i ona. Ona je, zabrinuta za sigurnost djece kad su sa njim, stupila u kontakt s tužilaštvom. U tužilaštvu su joj rekli da, ako hoće da ga prijavi, da je to moguće, ali da malo šta može da se postigne bez iskaza djece. Ona nije htjela da djecu izlaže stresu i pritisku, jer djeca nisu bila sigurna da baš žele da pošalju tatu u zatvor. Tako da je odustala. On i dalje nije ništa plaćao. U međuvremenu je odjavio samostalnu djelatnost i vodio se kao nezaposlen. I dalje je nesmetano radio i zarađivao. Poreska inspekcija mu i dalje nije dolazila u pohode, jer im je previše komplikovano da vode takve postupke.

Tužila ga je za naknadu štete za imovinu koju je prodao bez njene saglasnosti i tražila podjelu preostale imovine. Tražila je izvršenje za neplaćena održavanja.

On je ponovo zvao da prijete i prestao da traži da viđa djecu, a razgovarao sa njima samo sporadično. I baš kad su se ona i djeca ponadali da je to znak da mogu nastaviti sa svojim životima, ona je dobila poziv da se javi u tužilaštvo, jer je protiv nje pokrenut krivični postupak za oduzimanje djeteta. Dok se ona ponadala da je tišina znak primirja, on je pripremao novi napad, u nadi da će joj naškoditi vođenjem krivičnog postupka. Konačno su djeca morala ići na sud da daju iskaze protiv oca, što su ovaj put rado učinili kako bi spasili majku. Iako je organima gonjenja bilo jasno da je krivična prijava protiv nje podignuta u znak odmazde, a ne zbog istinske brige za djecu, ona je postala osumnjičena u krivičnoj istrazi. U toku istrage ju je tužiteljka, koja je jedina zadužena za predmete koji se tiču maloljetnika i koja je, valjda, posebno obučena da radi na predmetima porodičnog nasilja, pitala zašto ona, kad već zna

kako on ima gadnu narav, ne pristane, eto, da ga redovno pozove i izvijesti o životu djece. Ona je sa rezignacijom odbila to da čini, pa je krivični postupak protiv nje, s obzirom na to da nije iskazala spremnost na saradnju, nastavljen. Ona je zauzvrat tražila da se protiv njega pokrene krivični postupak za nasilje, nedavanje izdržavanja i prevaru zbog prodaje imovine.

Parnica za naknadu štete, za prevarno prodatu imovinu, čeka već više od godinu dana na zakazivanje pripremnog ročišta. Postupak izvršenja za izdržavanja, iako po slovu zakona hitan, i dalje čeka da se pokrene sa mrtve tačke na kojoj je bio kad je prije više od godinu dana uložena prigovor.

U krivičnom postupku protiv njega nema nikakvih pomaka ni godinu dana nakon podnošenja krivične prijave.

Djeca su gotovo odrasla i gotovo punoljetna. I nakon više od deset godina žive u strahu da mami može nešto da se dogodi i da će onda morati da žive s tatom. Više ne žele da ga viđaju i boje se da će neki sud ili neki organ da ih natjera da ponovo odlaze kod njega. Ona balansira između straha za sopstvenu djecu i straha od krivičnog gonjenja ako pokuša da ih zaštiti. On živi slobodno, u potpunosti raspolaže svojim prihodima i imovinom koju su zajednički stekli i nema nikakvu odgovornost prema djeci, ali i dalje ima puno pravo da ih spriječi da dobiju pasoš poželevši otići na školsku ekskurziju.

Do sada, nju je želja da za sebe i svoju djecu obezbijedi miran život bez nasilja koštala više od deset godina života, desetak hiljada maraka u troškovima postupka, tridesetak hiljada maraka u nenaplaćenim izdržavanjima, tridesetak hiljada maraka u vrijednosti imovine koja je prevarno prodana, još nekoliko desetina hiljada maraka u vrijednosti zajedničke imovine koju on i dalje nesmetano i ekskluzivno koristi, te nekoliko desetina bora, nekoliko stotina neprospavanih noći i nekoliko hiljada sijedih vlasi. On i dalje ne plaća ništa.

3. Šta je nasilje, a šta viktimizacija žrtava porodičnog nasilja?

Ovo može biti, i jeste, istinita priča. Priča o obrazovanoj, zaposlenoj ženi, koja je bila u prilici da obezbijedi sve što njoj i njenoj djeci treba, o ženi koja je dovoljno sretna da je uspjela sa njima da se skloni iz nasilnog okruženja. Priča o ženi koja sebe smatra netipičnim primjerom i ne smatra se žrtvom. Ženi koja, ni u očima sistema, nije žrtva, zato što nikad nije završila u bolnici, s teškim tjelesnim povredama, nakon nesuglasica sa supružnikom. Ženi koja ima znanje, sredstva i podršku svojih bližnjih. Ženi koja je imala podršku, znanje i sredstva da, barem u ograničenom okviru vlastitog života, dovede u pitanje patrijarhat.

Ovo je samo jedna od hiljada sličnih priča žena izloženih raznim oblicima nasilja u Bosni i Hercegovini, počev od intimnog partnera, do policije i suda, i čitavog sistema koji za žrtvu ne mari. Priča o ženi koja se, uprkos svim svojim privilegijama, osjeća potpuno bespomoćno u raljama pravosuđa i administracije u Bosni i Hercegovini.

Sistematsko psihološko nasilje žrtve, i kad ga percipiraju, oklijevaju da prijave, iz kombinacije straha od osvete i svijesti o tome da aktuelni sistem teško može da ih zaštiti. Sistematsko ekonomsko nasilje niko ne percipira i ono uveliko prolazi nekažnjeno. Zakoni se, iako su u suštini neutralni, poput onog o promjeni prezimena, neproporcionalno odražavaju na žene. Žene, koje se u velikoj većini slučajeva primarno brinu za djecu, u odsustvu sistema za adekvatno određivanje i izvršenje obaveze izdržavanja, često su prinudene da same zadovoljavaju sve potrebe djece, dok djeca u takvim slučajevima očevima služe uglavnom za manipulaciju (bivšim) partnerkama.

Postupci se vode pred sporim i nerijetko nekompetentnim sudovima, koji često izražavaju prikrivene ili otvorene mizoginističke stavove, a protiv kojih je malo sredstava za zaštitu. Policija je već toliko kompromitovana raznim aferama da žrtve u strahu za život oklijevaju da ih pozovu u intervenciju da ne bi na kraju bili okrivljeni za lažno prijavljivanje. Ista ta policija, kad dođe u intervenciju, ukoliko nema materijalne štete i povreda, nasilnika samo preveze kući, pa mu to dođe jeftinije od taksija.

Inspekcije koje mogu da utvrde stvarni prihod obveznika koji izbjegava plaćanje izdržavanja rijetko nalaze za shodno da provode inspeksijske kontrole, jer im je to previše komplikovano i jer imaju nižih grana s kojih mogu da ubiru plodove.

Dešava se čak i da sudije ucjenjuju stranku da se povuku pravni lijekovi kako bi se omogućilo uživanje zakonskih prava, jer im se žalba ne odražava dobro na normu, dok tužioci od žrtava traže da nasilnicima podnose redovne izvještaje. Kad se žrtvama prijeti pred sudijama, sudije to često uzimaju za normalno ponašanje u sudnici i propuštaju da prijave nadležnim organima. Sporost i nedostižnost pravde uglavnom djeluju protiv žrtava, dok nasilnici uživaju u plodovima privilegije.

Na kraju, čitav sistem radi u korist nasilnika, koji shvati da mu se nasilje zaista isplati. Odgovornosti za nedozvoljeno ponašanje gotovo da i nema, a i kad je ima, sankcije su zanemarive i neadekvatne da odgovore na patnju koju uzrokuju. Roditeljska prava se stavljaju ispred interesa djece, a nadležni akteri se kriju iza administrativnih barijera i procesnih pretpostavki.

4. Šta znamo o partnerskom nasilju i zaštiti od njega?

Pouzdanih statistika za mjerenje rodno zasnovanog nasilja, uključujući i partnersko nasilje u Bosni i Hercegovini – nema. A kad nema podataka, teško je znati s čime se suočavamo i ocijeniti da li se situacija poboljšava ili pogoršava, šta pomaže a šta odmaže. Nema podataka – nema problema. Ne znamo, na primjer, koja je incidencija nasilja u porodici ili rodno zasnovanog nasilja. Ne znamo koliko je muškaraca, a koliko žena, završilo na optuženičkoj klupi, a koliko na klupi za oštećenog, u krivičnim predmetima koji se mogu kvalifikovati kao rodno zasnovano nasilje. Ako smo i blizu evropskog standarda (a moguće je da bi ovo mogla

biti jedna od rijetkih kategorija u kojima prednjačimo u Evropi), može se pretpostaviti da je muškaraca mnogo više u prvoj, a žena u drugoj kategoriji.

Neke procjene kažu da nasilje trpi gotovo 12% bosanskohercegovačkih žena godišnje¹. Procjene ne ukazuju na incidenciju nefizičkih oblika nasilja – poput ekonomskog i verbalnog, a i sama percepcija ovakvih ponašanja kao oblika nasilja je upitna.

I kad postoje, pravosudne statistike su manjkave i nepotpune, jer se neki oblici nasilja u porodici kvalifikuju kao prekršaji i postupci se vode pred prekršajnim sudovima. U slučajevima kad nastupe tjelesne povrede ili smrt žrtve, krivično djelo se nerijetko prekvalifikuje iz porodičnog nasilja sa smrtnom posljedicom u “obično” nanošenje tjelesnih povreda ili ubistvo. Takođe, brojni su drugi oblici nasilničkog ponašanja koji mogu da se odvijaju među članovima porodice – na primjer silovanje, ali se statistike o takvim slučajevima opet ne vode kao nasilje u porodici.

Ipak, u okolnostima u kojima polovina stanovništva nema povjerenja u policiju, a gotovo dvije trećine ne vjeruje sudovima i tužilaštvima², nije čudno da više od 70% žena žrtava nasilja nema povjerenja u institucije, te ih samo četvrtina nasilje prijavi nadležnim organima³. Nije poznato koliko tih prijava na kraju uđe u krivičnopravni sistem, jer se ne vode zapisnici o svim prijavama i intervencijama, nego uglavnom samo o onima u kojima su uzrokovane povrede, jer se čak ni materijalna šteta ne dokumentuje svaki put. Rijetke su one žene koje, u alarmantnom disbalansu između stope zaposlenosti, visine prihoda i troškova života, pored toga što moraju samostalno da izdržavaju zajedničku djecu i same snose svoje troškove u porodičnim sporovima, mogu još da priušte i skupe advokate koji bi se pobrinuli da im interesi budu zaštićeni u lavirintima bosanskohercegovačkog pravnog sistema.

Od zvanično zaprimljenih krivičnih prijava za porodično nasilje, manje od polovine njih dovede do podizanja optužnice. Iako velika većina pokrenutih krivičnih postupaka okonča osudom okrivljenog, tek 12% ih biva osuđeno na kaznu zatvora. Preostalih gotovo 90% osuđenih dobije uslovnu osudu, novčanu kaznu ili čak – oslobađanje od kazne⁴.

---

¹ Agencija za ravnopravnost polova BiH, *Rasprostranjenost i karakteristike nasilja prema ženama u BiH 2013. godini* (Sarajevo: Agencija za ravnopravnost polova BiH, 2013), http://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/studija_prevalenca.pdf (stranica posjećena 27. 4. 2018). Zanimljivo je da, bez obzira na poražavajuće rezultate istraživanja, Agencija za ravnopravnost polova nije ponovila istraživanje u narednim godinama.

² Prema istraživanju Centra za sigurnosne studije, u 2016. godini 49% stanovništva nije imalo povjerenja u policiju, 64% u sudstvo i 65% u tužilaštvo. Armin Kržalić, *Stavovi građana o policiji: rezultati istraživanja javnog mnijenja za Bosnu i Hercegovinu* (Sarajevo: Centar za sigurnosne studije, 2017), <http://css.ba/wp-content/uploads/2013/11/BIH-Survey-2017-BIH.pdf> (stranica posjećena 30. 4. 2018).

³ Global analitika, “Nasilje nad ženama u BiH: svaka četvrta žena prijavi nasilje”, 2017, <http://globalanalitika.com/nasilje-nad-zenama-u-bih-svaka-cetvrta-zrtva-prijavi-nasilje/> (stranica posjećena 30. 4. 2018).

⁴ Visoki sudski i tužilački savjet BiH, “Struktura kriminala u 2016. godini”, https://vstv.pravosudje.ba/vstv/faces/docservlet?p_id_doc=40295 (stranica posjećena 26. 4. 2018).

Nadalje, ekonomsko nasilje, kao čest pojavni oblik porodičnog nasilja, veoma rijetko se okvalifikuje kao takvo, čak i kad ugrožava tjelesni integritet i duševno zdravlje žrtve – što je krivičnopravna definicija nasilja u porodici. Sa druge strane, statistike o broju bivših partnera koji ne daju izdržavanje za djecu ne postoje. U 2016. podneseno je tek dvjestotinjak krivičnih prijava za nedavanje izdržavanja, iako je očigledno da slučajeva neplaćanja ima daleko više. Tek 11,5% pokrenutih istraga za nedavanje izdržavanja završi osuđujućom presudom, od čega je u samo jednoj od gotovo 250 pokrenutih istraga okrivljeni osuđen na kaznu zatvora. U ostalim slučajevima, sankcija koja se izriče je uslovna osuda, a žrtve se sa imovinskopravnim zahtjevom, rutinski i u ovim, kao i u ostalim krivičnim predmetima, upućuju na parnicu⁵.

Zapravo, može se pretpostaviti da mnogo više predmeta nedavanja izdržavanja završi tek u izvršnom postupku, a u mnogim slučajevima se očevi nikad ni ne upitaju zašto ne plaćaju izdržavanje. Plaćanje izdržavanja se tako svelo na puku preporuku, koja zavisi isključivo od dobre volje nasilnika, a nipošto od sile državnog aparata koji iza obaveze mora da stoji.

Ni u ovom pogledu, naravno, ne postoje statistike. No, prema onome što se može saznati iz neposrednih kontakata, rijetka je razvedena žena kojoj bivši muž redovno i bez prigovora daje izdržavanje za zajedničku djecu. To izdržavanje je uvijek minimalno i nedovoljno, a nečuveni su slučajevi u kojima je brzom reakcijom suda problem nedavanja ili neadekvatnog davanja izdržavanja uspješno riješen. Iako nedavanje izdržavanja sasvim sigurno predstavlja čin porodičnog nasilja, kojim se “ugrožava mir, tjelesna cjelovitost ili psihičko zdravlje člana porodice”, nepoznato je da li je ijedan uskraćivač izdržavanja odgovarao za ovaj oblik nasilja, samostalno ili u sticaju sa krivičnim djelom nedavanja izdržavanja.

5. You too me too?

Posljednjih mjeseci smo svjedoci rastućeg globalnog pokreta #metoo, koji je izvukao iz ilegale brojne znane i neznane žene s pričama o nasilju, diskriminaciji i iznuđivanju seksualnih usluga. Nasilje zarad poslovnog uspjeha, zarad kompenzacije za bolno djetinjstvo ili samo zato što su žrtve bile žene i što se nasilnicima moglo, nakon decenija prikrivanja i guranja pod raznorazne crvene i ine tepihe, konačno je izašlo na vidjelo. Pokret je iznio na svjetlo ono što žene tišti vijekovima i konačno pokrenuo priču o privilegijama, dominaciji i nepisanim pravilima ličnog, poslovnog i porodičnog života, prema kojima se očekuje dominacija jednih a subordinacija drugih, samo po hromozomskoj osnovi.

---

⁵ Prema istraživanju sa Univerziteta u Tuzli, u periodu od 2011. do 2015. godine, na parnicu je upućeno više od 80% imovinskopravnih zahtjeva iznesenih u krivičnom postupku pred opštinskim sudovima i više od 75% ovakvih zahtjeva iznesenih pred kantonalnim sudovima u Federaciji BiH. Vidi: Vedad Gurda i Muhamed Tulumović, “Imovinskopravni zahtjev u zakonodavstvu i sudskoj praksi u Federaciji Bosne i Hercegovine”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Tuzli* 2, br. 2 (2016), str. 88–117. <http://pf.untz.ba/dokumenti/casopisi/2016-2/4.pdf> (stranica posjećena 25. 4. 2018).

No, u bosanskohercegovačkom javnom diskursu pokret nije bio čak ni na margini i teško da se uopšte moglo primijetiti da je imao ikakvog ozbiljnog odjeka. Sudeći po odsustvu reakcija, javnih istupa i dijeljenja sopstvenih iskustava, moglo se pomisliti da za #metoo pokretom nema potrebe u Bosni i Hercegovini, jer nasilja nad ženama – nema. Istanbulska konvencija je u kratkih pet godina učinila svoju magiju i nasilja je netragom nestalo.

Nažalost, za vjerovati je upravo suprotno. Atmosfera normalizacije nasilja i obeshrabrivanja žrtava, podbacivanje sistema i sveopšte obezvjeđivanje moralnih standarda u društvu dovelo je do toga da žrtve padnu u apatiju i ne traže pravdu pred institucijama, nego se snalaze kako znaju i umiju – uglavnom pritajivanjem, pristajanjem na ucjene i činjenjem neophodnog da se nasilnikova želja za dominacijom zadovolji. Dok vlasti istovremeno arogantno ratifikuju međunarodne instrumente, koje, opetovano, nemaju naročitu namjeru da implementiraju.

Decenijama je Bosna i Hercegovina prva u redovima za ratifikaciju instrumenata za zaštitu ljudskih prava: Konvencija o pravima lica sa invaliditetom, Konvencija o zaštiti od prinudnog nestanka, nekoliko opcionih protokola uz ranije postojeće instrumente ili, pak, u susjedstvu kontroverzna Istanbulska konvencija, tek su neki od instrumenata koje smo u posljednje dvije decenije stavili da vladaju nad domaćim zakonom, povrh brojnih međunarodnih instrumenata koji su već ugrađeni u sam Ustav. A opet, tokom istih tih decenija, ne poštuju se odluke Evropskog suda za ljudska prava, zanemaruju se i banalizuju brojne preporuke nadzornih tijela Ujedinjenih nacija i ignorišu odluke sopstvenih sudova koje nalažu prestanak segregacije djece po etničkom principu. Stoga nije iznenađujuće da obična pojedinačna žrtva ne uspijeva da se uhvati ukoštac sa sistemskim nasiljem koje opstaje i perpetuira svjetonazore iz pretprošlog vijeka. Na korist tlačiteljima a na štetu svih ostalih.

6. O problemu magarca i zelene trave

Ćutanje i stigma su tajni sastojci koji čine krug porodičnog nasilja začaranim. Fizičko nasilje rijetko dolazi iznenada. Obično mu prethode mjeseci i godine verbalnog izživljavanja, ekonomskog zlostavljanja i emocionalnih ucjena. Ali, kažu, dobro je dok ne tuku.

Tačno se sjećam dana, prije više od deset godina, kad je bivši muž prvi (i jedini) put digao ruku na mene. A onda trčao reći djeci da nikome o tome ne govore, jer je to “sramota”. Odmah i tu sam ga ispravila i rekla im da je to tatina, a ne njihova ili moja sramota, i kako imaju sve pravo ovoga svijeta da o tome pričaju kome hoće. I pričali su. Znale su i tete u vrtiću, i babe i dede, i prodavačice iz samoposluge preko puta. Svi su znali kako je tata prvo dva sata vikao na mamu, detaljno joj opisujući kako će je zaklati, pa onda raskomadati, pa ubaciti u mašinu za mljevenje mesa na sitno i kako ju je potom udario šakom u nogu i strgnuo joj naočale sa lica, pa ih polomio. Nas nikad nije bilo sramota. Nažalost, nije ni njega.

Priča s početka je velikim dijelom zasnovana na mom sopstvenom iskustvu, uključujući, odskora, i krivični postupak koji se protiv mene vodi za navodno oduzimanje djeteta. Ono što

nije moje, jeste iskustvo mojih bliskih prijateljica, sve listom pametnih, uspješnih i, uprkos svemu, i dalje veselih žena, kojima se i vikom i tišinom prijeti i koje sve imaju opravdanog razloga da očekuju da jednog dana osvanu u crnoj hronici.

Problem nasilja nad ženama sistemski je problem, s kojim je teško uhvatiti se ukoštac, koliko zbog toga što su počinioci često u poziciji moći, a žrtve obespravljene, toliko i zbog toga što se nasilje perpetuira, i to kako iz predrasuda i mizoginije, tako i iz “najboljih namjera” i apsolutnog nerazumijevanja pozicije žrtve. U prilog tvrdnji kako, u borbi za ravnopravnost polova, i žena ženi postaje vuk, treba imati u vidu da žene žrtve nasilja nerijetko na najveću osudu nailaze upravo od svojih sapatnica – drugih žena. Žene policajci, žene sudije i žene tužioc i svoju nezavisnost i samostalnost ponekad vide, valjda, i u tome da žene žrtve dodatno viktimiziraju da ne bi bile doživljene kao pristrasne, a i zato što se maskulinizacija funkcija koje obavljaju ogleda i u prihvatanju oklopa mizoginije. Neophodno je i njih i njihove muške kolege osvijestiti.

Jer, nije žrtva samo ona koja pognuto prihvata sudbu kletu i ne diže glas, nego tiho trpi i pati i čeka sudnji dan, gdje će biti nagrađena za svoje odricanje. Žrtve su i one što nose kratke suknje i šminkaju se, ne kuvaju ručak, usuđuju se da predlože da se obaveze oko djece podijele ili zahtijevaju poštovanje i ravnopravnost, pa čak i one što odbijaju da nasilnika zovu jednom nedjeljno, da ga obavijeste o tome šta djeca rade kako bi izbjegle krivično gonjenje.

Za sve one koji se nadaju instant rezultatu, daleko je zelena trava. Borba protiv nasilja nad ženama traži temeljne i dugoročne promjene ne toliko (ili ne samo) u zakonodavstvu, koje je u principu korektno, i iznad kojeg stoji Istanbulska i ine konvencije, nego prije svega u načinu na koji nasilje posmatramo, o njemu mislimo i na njega reagujemo.

Istanbulska konvencija je snažna alatka u rukama pravdnika. Osnaživanje žrtava, insistiranje na implementaciji međunarodnih standarda, edukacija, emancipacija, strateška litigacija – sve su to moguća sredstva za borbu protiv predrasuda.

Neophodno je shvatiti, objasniti, registrovati i pratiti sve pojavne oblike nasilja kako bi se na njega adekvatno odgovorilo. Počev od adekvatnog prikupljanja podataka, kako bi se pojmila veličina problema, preko razvijanja adekvatnih sistema podrške žrtvama, obaveznog savjetovanja za nasilnike, efikasnih zaštitnih mjera, obaveze naknade štete žrtvama, preko senzibilizacije svih aktera: policije, tužilaštva, sudova, socijalnih radnika i svih onih koji se angažuju na pružanju podrške i zaštite žrtvama, zdravstvenih i prosvjetnih radnika, vatrogasaca i javnosti uopšte, sa ciljem konačne nulte tolerancije za sve oblike perverzije sistema u korist nasilnika.

Vrijedi podsjetiti da nasilje sasvim sigurno više nije privatna stvar između žrtve i počinioca. Sistemsko nasilje je itekako fenomen od javnog interesa, a način na koji država tretira žrtve najviše govori o kvalitetu državnog aparata. Način na koji institucije, jednako kao i pojedinci pristupaju žrtvama itekako svjedoči i o institucijama, društvu i o ljudima koji to društvo čine. Insistiranje na plaćanju izdržavanja, te uvođenje alimentacionog fonda i preuzimanje duga

od strane države može biti jednostavan način da se sa žrtava skine breme konfrontacije sa nasilnim bivšim partnerima i zamijeni autoritetom države i njenim aparatom prinude. Uvođenje efikasnih i adekvatnih mjera zaštite je ključ uspjeha, ne samo za pojedinca, nego za čitav društveni ugovor na kojem država počiva. Adekvatno zaštićene i zbrinute žrtve su dobri svjedoci, koji omogućavaju kvalitetnije suđenje i jeftiniji, brži, efikasniji i pravičniji pravni sistem. Adekvatno kažnjavanje nasilnika već pri prvom, i svakom sljedećem, incidentu doprinosi pojačanju preventivne funkcije kaznene politike ne samo za ove, nego i za sve druge oblike nezakonitog ponašanja i šalje poruku nasilnicima da se nasilje ne isplati.

Suprotno tome, propuštanje sankcionisanja i ignorisanje problema njega ohrabruje da nastavi dalje, dok ona na kraju ne završi na optuženičkoj klupi samo zato što je pokušala da zaštiti sopstvenu djecu. Ili dok on, poveden sadržajem crne hronike, i sam ne dohvati kamen, nož ili svoje gole muške ruke, i ne dođe joj glave u centru za socijalni rad, na poslu, ispred kuće ili u autu, da je kazni zato što je žena.

Za svaki pomak, koji kad već nismo preduzeli juče, ne preduzmemo sad i odmah, već sutra će biti kasno. Jer nije sramota biti žrtva. Sramota je biti nasilnik i sramota je nasilje tolerisati i opravdavati.

Naslov:

Nasilje nad ženama i sistemska diskriminacija:
(pre)dug put do pravde

Izdavač:

Analitika – Centar za društvena istraživanja

Godina: 2018.

© Analitika – Centar za društvena istraživanja,
sva prava pridržana

Adresa izdavača:

Josipa Vancaša 23, 71000 Sarajevo, BiH

info@analitika.ba

www.analitika.ba

Lektura:

Amela Šehović

Korektura i redaktura:

Mirela Rožajac-Zulčić

Dizajn publikacije:

Branka Ilić

DTP:

Jasmin Leventić

O AUTORICI

Aleksandra Ivanković je diplomirala na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i magistrirala pravo međunarodnih ljudskih prava na Univerzitetu u Oksfordu. Deset godina je radila na raznim aspektima zaštite prava u Bosni i Hercegovini, a potom i u Sekretarijatu Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu. Nekoliko godina je radila kao Viši pravni savjetnik u Centru za zagovaranje prava lica sa mentalnim invaliditetom (Mental Disability Advocacy Center) u Budimpešti, gdje je rukovodila strateškim parničanjem pred nacionalnim sudovima u brojnim evropskim državama, te zastupala stranke u postupcima pred Evropskim sudom za ljudska prava i drugim međunarodnim instancama. Aleksandra je trenutno Izvršni direktor Inclusion Europe, evropske organizacije koja okuplja gotovo 70 organizacija iz 40 evropskih zemalja, i zastupa interese lica sa teškoćama u razvoju i njihovih porodica na evropskom i međunarodnom nivou.

Ova publikacija je objavljena uz podršku američkog naroda preko Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Autorica ove publikacije je odgovorna za njen sadržaj i stavovi koji su u njoj izneseni ne odražavaju stavove USAID-a ili Vlade Sjedinjenih Američkih Država, niti Fonda otvoreno društvo BiH i Analitike – Centra za društvena istraživanja.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina

Komentar je objavljen u okviru projekta “Jednakost za sve: Koalicija organizacija civilnog društva protiv diskriminacije”, koji u partnerstvu implementiraju Mediacentar Sarajevo, Analitika – Centar za društvena istraživanja, Prava za sve i Vaša prava BiH. Projekat finansiraju USAID i Fond otvoreno društvo BiH.

**PRAVA
ZASVE**

ANALITIKA
Centar za društvena istraživanja

Analitika – Centar za društvena istraživanja je nezavisna, neprofitna, nevladina organizacija koja se bavi istraživanjem i razvojem javnih politika u širem smislu. Misija Analitike je da na osnovu kvalitetnih istraživanja i odgovarajuće ekspertize ponudi relevantne, inovativne i praktične preporuke usmjerene na promoviranje inkluzivnih i boljih javnih politika, kao i na sveukupno unapređenje procesa njihovog donošenja.

www.analitika.ba